

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2023. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.7.51>

УДК 338.432:637.1(477.72)

Я. П. Іщенко,

к. е. н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки,

Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6819-5997>

А.Ю. Вишинська,

аспірант кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки,

Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0469-4727>

СУЧАСНИЙ СТАН МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

Ya. Ishchenko,

PhD in Economics, Associate Professor;

Vinnitsia National Agrarian University (Vinnitsia)

A. Vyshynska,

Postgraduate student, Department of Accounting and taxation in economic sector,

Vinnitsa National Agrarian University (Vinnitsia)

CURRENT STATE OF DAIRY LIVESTOCK IN UKRAINE

У статті наведено дані, щодо господарств, які займаються племінним розведенням ВРХ, із зазначенням порід та регіону. Проаналізовано, кількість поголів'я в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення.

Вказано, що поголів'я ВРХ і корів в Україні на лютий 2023 року в особистих господарствах населення склала 60%, відповідно на сільськогосподарські підприємства припало 40%.

Розглянута динаміка основних виробничих показників молочного скотарства за 1990 - 2022 рр. за оціночними даними АВМ і даними Держкомстату.

Представили рейтинг областей за обсягом виробництва промислового молока у 2022 р., де найбільше припало на: Полтавську, Черкаську та Вінницьку області.

Розглянуто негативні наслідки значних втрат в галузі молочного скотарства для України та їх вплив на економіку та населення в цілому.

Визначили, що перспективним напрямком, для розвитку даної галузі стане виробництво органічного молока та продуктів його переробки.

The article provides data on farms engaged in cattle breeding and regions. The number of livestock in agricultural enterprises and households was analyzed. It is indicated that the number of cattle in Ukraine in February 2023 was 60% in personal households, and 40% in agricultural enterprises.

The dynamics of the main production indicators of dairy cattle breeding for 1990-2022 according to the estimated data of the Association of Milk Producers and the State Committee of Statistics are considered. It is determined that the number of cattle decreased every year. Accordingly, as the number of cattle decreased, milk production decreased by 68.7%. However, milk yields per cow have almost doubled since 1990, reaching 72.6%.

The ranking of regions by the volume of industrial milk production in 2022 was presented, where the largest share was in Poltava, Cherkasy, and Vinnytsia regions. Most companies are gradually adapting their business strategies to the new conditions of war. After the victory, Ukraine will have a long way to go in post-war recovery.

Producers located in the occupied, de-occupied and frontline territories will be forced to significantly reduce or cease their activities due to the significant costs of

demining, restoring livestock, rebuilding destroyed premises, and purchasing equipment.

The negative consequences of significant losses in the dairy industry for Ukraine and their impact on the economy and the population as a whole are considered: job losses, reduced budget revenues, reduced investment, and reduced exports.

According to the study, there are differences in dairy farming technology between conventional and organic farming systems. Among the most important differences that affect the type of economic activity and production efficiency are: breeds and origin of animals, housing, feeding, animal care and handling.

It was noted that the production of organic dairy products is strictly regulated by Ukrainian law and international standards. It was determined that the production of organic milk and its processed products will be a promising direction for the development of this industry.

Ключові слова: *молочне скотарство, тваринництво, органічне виробництво, продуктивність, сільськогосподарські підприємства, господарства населення.*

Keywords: *dairy farming, animal husbandry, organic production, productivity, agricultural enterprises, households.*

Постановка проблеми. Молочне скотарство є однією із стратегічних галузей тваринництва України, яка визначає продовольчу безпеку країни, має високий експортний потенціал і забезпечує населення продуктами харчування в достатній кількості та належної якості.

Сучасний стан ведення бізнесу у галузі тваринництва спонукає до пошуку шляхів збільшення рентабельності та продуктивності виробництва, впровадження новітніх технологічних процесів, забезпечення збалансованої кормової бази для тварин, утримання високопродуктивного поголів'я і за рахунок цього, збільшення надоїв молока.

Ще одним перспективним напрямком, що збільшуватиме експортні можливості галузі молочного скотарства є виробництво органічного молока та продуктів його переробки. У світі спостерігається позитивний тренд виробництва та споживання органічної молочної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток молочного скотарства досліджували в своїх працях багато українських вчених – економістів. Застосування цілісного стратегічного підходу до розвитку молочної галузі та виявлення пріоритетних напрямків її розвитку з метою створення умов для підвищення конкурентоспроможності молочної продукції досліджено в праці Т.Л. Керанчука [3]. В.В. Джеджула, І.Ю. Єпіфанова та М.Ю. Дзюбо працювали над напрямками підвищення ефективності діяльності підприємств в галузі молочного скотарства [2]. В. Антошенкова [1], Н.І. Шиян [8], в своїх працях розкривають сучасний стан молочного скотарства в Україні, В.С. Ніценко і Ю.І. Данько пропонують задля забезпечення економічної стійкості молокопродуктової підгалузі реалізувати низку заходів, зокрема: розвиток промислового молочного скотарства на противагу домінуванню дрібнотоварного виробництва [4]. А.О. Петриченко визначає методологічні підходи до оцінювання порід і типів тварин та організаційні заходи підвищення ефективності виробництва, а також організацію технологічних процесів в молочному скотарстві, формування системи технологій відтворення, утримання та годівлі тварин [5].

Ціль статті. Визначити сучасний стан молочного скотарства в Україні та дослідити подальші напрями розвитку. Розкрити суть органічного молочного тваринництва та перспективи розвитку даного напрямку. Охарактеризувати відмінності між традиційним та органічним молочним скотарством.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок повномасштабного вторгнення країни – агресора, у галузі молочного скотарства відбулися суттєві негативні зміни, які охопили всі основні ланки сільського господарства. Найбільших втрат поголів'я та виробництва молока галузь зазнала в перші місяці війни. Насильне захоплення територій і воєнні дії вплинули на те, що велика кількість поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ) була просто знищена. Постійні перебої з

електроенергією, неможливість регулярного забезпечення постачання кормів та медикаментів стали причиною зменшення поголів'я ВРХ, регресу виробництва, знищення генетичного і виробничого потенціалу даної галузі.

За даними Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві на інфографіці зображені господарства, які займаються племінним розведенням ВРХ станом на 2021 рік (Рис.1) [12, 13].

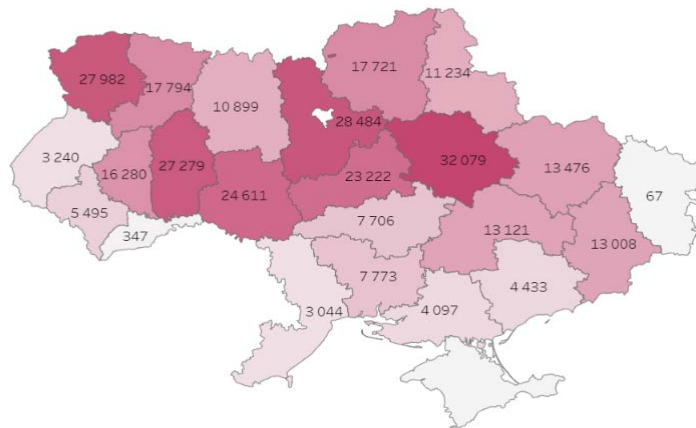

Рис 1. Карта господарств, які займаються племінним розведенням ВРХ станом на 2021 рік, тис. корів

Джерело: сформовано автором на основі [12, 13]

Через неможливість отримання повної інформації щодо стану галузі молочного скотарства у зв'язку з воєнним станом, органи державної статистики не формують статистичні дані у повному обсязі. Наші дослідження з цього приводу базуються на інформації, яку надає портал Асоціації виробників молока України (АВМ). За попередніми оцінками Держкомстату, станом на 1 лютого 2023 року в присадибному і промисловому секторі України утримувалось 2 млн 323 тис. голів ВРХ, у тому числі 1 млн 339 тис. корів (табл. 1.1). Внаслідок воєнного злочину, Україна втратила 375,2 тис. голів ВРХ (-3,9%) і 209,1 тис. корів (-15,62%), в порівнянні з минулорічними показниками [9]. За приблизними підрахунками АІРТ (Державне підприємство «Агентство по ідентифікації та реєстрації тварин») [11], скорочення поголів'я може бути колосальним – до 1 млн 979,8 тис. голів ВРХ і близько 1 млн корів (Табл. 1).

**Таблиця 1. Кількість голів великої рогатої худоби в
сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення**

	Сільськогосподарські підприємства та господарства населення			Сільськогосподарські підприємства		
	на 01.02.2022	на 01.02.2023	2023 у % до 2022	на 01.02.2022	на 01.02.2023	2023 у % до 2022
Велика рогата худоба	2645,9	2323,0	86,1	1004,6	931,6	92,7
у т.ч. корови	1548,2	1339,0	84,4	423,7	388,2	91,6

Джерело: сформовано автором на основі даних [9, 11]

В промисловому секторі на 01.02.2023 року знаходилося 931,6 тис. голів ВРХ, що на 7,7% менше ніж минулого року. Кількість корів на промислових підприємствах становила 388,2 тис. голів, що на 9,14% менше в порівнянні з початком лютого 2022 року. Отже за рік підприємства втратили 73 тис. голів ВРХ, у тому числі 35,5 тис. корів.

Опираючись на попередні підрахунків Держкомстату, промислові виробники у 2022 році утримували 387,6 тис. корів, що на 8% менше за попередній рік. Населення утримувало 953,8 тис. голів корів, що на 12,5% різнилося з минулим роком (Рис. 2) [9].

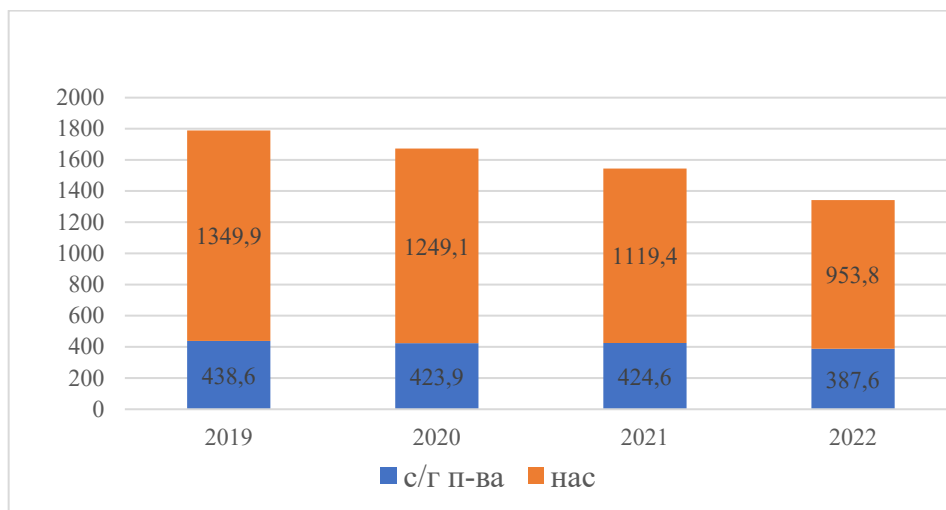

Рис. 2. Чисельність корів, тис. голів

Джерело: сформовано автором на основі [9]

За приблизними підрахунками АВМ, поголів'я ВРХ і корів в Україні на лютий 2023 року у в особистих господарствах населення склала 60%, відповідно на сільськогосподарські підприємства припало 40%. Поголів'я ВРХ і корів в Україні станом на лютий 2023 р. зображено на рисунку (Рис. 3).

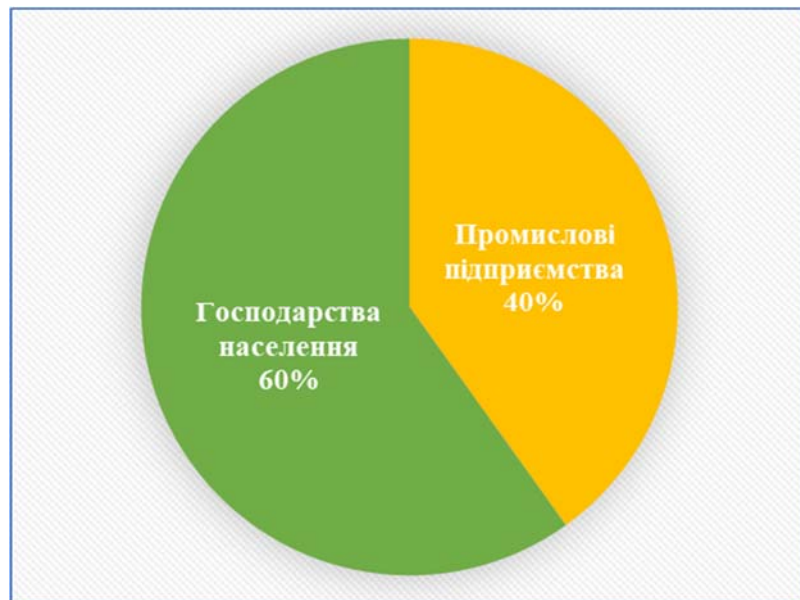

Рис. 3. Структура поголів'я ВРХ і корів в Україні станом на 01.02.2023 року

Джерело: сформовано автором на основі даних [9]

Розглянемо динаміку основних виробничих показників молочного скотарства за 1990 - 2022 рр. (Табл. 2).

Аналізуючи таблицю, можна зробити висновок, що поголів'я ВРХ зменшувалося з кожним роком. Поголів'я тварин у 2022 році порівняно з 1990 роком скоротилось на 81,9%. Відповідно зі зменшенням поголів'я скоротилося і виробництво молока на 68,7%. Проте, якщо розглядати продуктивність корів, то надої молока на одну корову зросли майже вдвічі порівняно з 1990 роком, що становить 72,6%.

За оціночними даними АВМ через війну молочна галузь недоотримала 1 млн т молока. У 2022 році 34,2% молока було вироблено у промислових господарствах, а 65,8% – господарствах населення. В загальному за рік було надоєно 7 млн 659,9 тис. т молока, що на 12,1% менше, ніж торік. Середня

продуктивність промислових корів знизилася на 1,5 % в порівнянні з попереднім 2021р. – до 6762кг/голову [9].

Таблиця.2. Основні виробничі показники молочного скотарства господарств всіх категорій за період з 1990-2022 рр.

Роки	Поголів'я ВРХ		Виробництво молока		Продуктивність ВРХ	
	кількість, тис. гол.	темп зростання (до 1990 р), %	обсяг, тис. т	темп зростання (до 1990 р), %	надій молока на 1 корову, т/гол.	темп зростання (до 1990 р), %
1990	8527,6	100	24508,3	100	2,9	100
У середньому						
1991-1995	8118,8	95,2	19062,1	77,8	2,3	81,7
1996-2000	6407,9	75,1	13872,3	56,6	2,2	75,3
2001-2005	4560,3	53,5	13734,4	56,0	3,0	104,8
2006-2010	3134,1	36,8	12033,7	49,1	3,8	133,6
2011-2015	2507,8	29,4	11140,0	45,5	4,4	154,6
2016-2020	2000, 2	23,5	9930,6	23,5	5,0	172,7
2020	1788,5	21,0	9263,6	37,8	5,2	180,2
2021	1673,0	19,6	8713,9	35,6	5,2	181,2
2022	1544,0	18,1	7659,9	31,3	5,0	172,6

Джерело: сформовано автором на основі [9, 10]

У 2022 році сільськогосподарські підприємства виробили 2,621 млн т молока, що на 5,3% менше, ніж у 2021 році. Області, які раніше були в трійці лідерів з виробництва молока, через збройну агресію змушені були працювати не на повну потужність. Зокрема в Харківській області вироблено 111,7 тис. т, що на 54,6% менше показника 2021 року, в Сумській – 154,2 тис. т., що на 5,6% менше та в Одеській – виробництво молока скоротилося на 21,3 тис. т. (4,1%) .

В свою чергу, в центральному та західному регіоні виробництво збільшилося за рахунок переміщення бізнесу. Так, у Чернівецькій області вироблено молока 9,5 тис. т., що на 23,4% більше рівня 2021 року. В Тернопільській області виробництво молока зросло на 21,5% і становило 143,2 тис. т. У Вінницькій області також спостерігалася позитивна тенденція по

виробництву молока. Так, сільськогосподарськими підприємствами області в 2022 році було отримано 242,9 тис. т., що на 8,4% більше показника 2021 року.

Найбільше в 2022 р. промислового молока виробили сільськогосподарські підприємства Полтавської, Черкаської та Вінницької областей (Рис. 4).

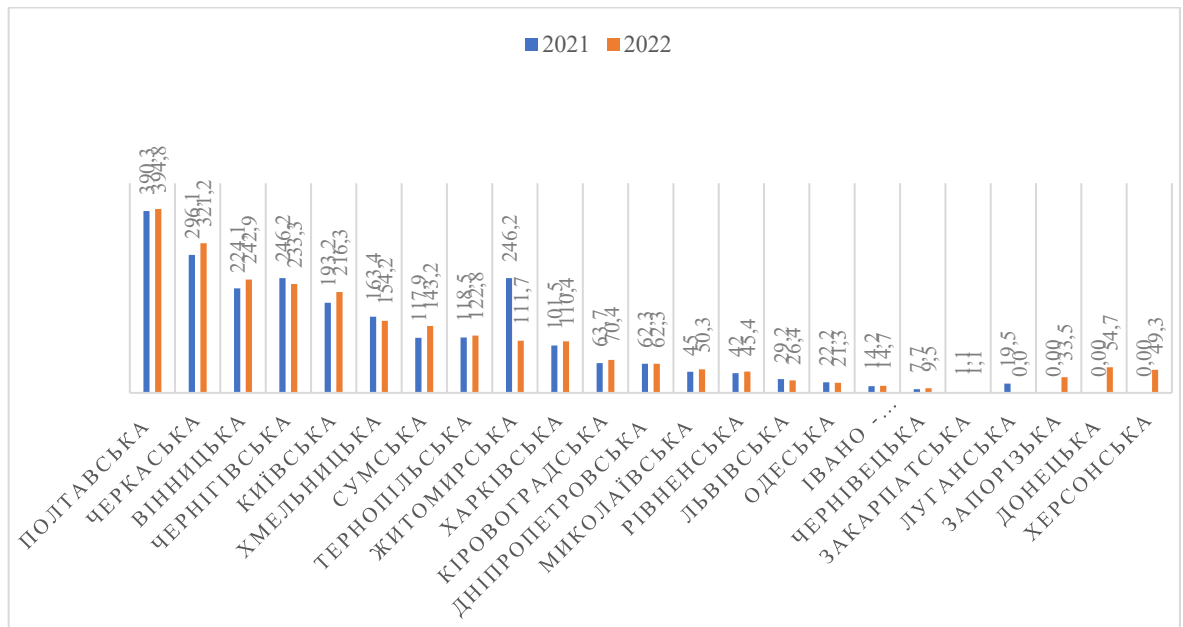

Рис.4. Рейтинг областей за обсягом виробництва промислового молока у 2022 р., тис. т.

Джерело: Сформовано автором на основі оціночних даних [9]

З приводу господарств населення, то виробництво скоротилося суттєво. Загалом за приблизними підрахунками ними було вироблено 5,038 млн т молока (-15,3%), відносно 2021 року [9].

Більшість підприємств поступово адаптують свої бізнес-стратегії, зважаючи на нові воєнні умови. Україну після перемоги чекає довгий шлях післявоєнного відновлення, але ми розуміємо, що в державному бюджеті в найближчі роки бракуватиме коштів на це. Міжнародні організації лише в певній мірі зможуть покрити завдані збитки та їх фінансування буде помірним. Тому нам потрібно прикласти максимум зусилля аби ферми почали функціонувати по новому, виробництво молока було з високим рівнем прибутку, для швидкого відновлення нашої вітчизни.

З початком широкомасштабного вторгнення рф в Україну не менше третини працездатних українців втратили роботу. Найбільше втрат зазнали мешканці східних регіонів на окупованих і тимчасово окупованих територіях, більш ніж половина з яких залишили свій дім. Станом на 1 грудня 2022 року маємо 73 працюючих підприємства [14].

Загальна потужність підприємств, які залишились, становить 4,9 млн. т. сировини. Очікується, що в 2023 році на переробку надійде 2,8–2,9 млн. т. Тобто, навіть ці підприємства недовантажені сировиною. Це і є однією з проблем, адже затрати, зокрема й на енергоносії, на одиницю виробленої продукції значно вищі, ніж якби підприємство працювало на повну потужність [9].

Говорячи про внутрішній ринок, тут спостерігається дефіцит молочних продуктів. В 2021 році в Україну було імпортовано велику кількість молочної сировини. Проте на кінець 2022 року цю нестачу вдалося зменшити не через збільшення виробництва молока, а через скорочення кількості споживачів у зв'язку з вимушеним виїздом за кордон та зниження купівельної спроможності населення, а також внаслідок зменшення імпорту через складнощі в транспортуванні.

Молоко і продукти його переробки є важливими для життєдіяльності людини та забезпечують її практично всіма необхідними організму поживними речовинами тваринного походження, тому їх значення не потрібно недооцінювати.

Вадим Чагаровський, голова Спілки молочних підприємств України висловлюючись від імені переробників, стверджує: «... що в державній програмі розвитку молочної галузі пріоритетом має бути розвиток молочного скотарства. Відомо, що одне робоче місце в молочному скотарстві дає можливість створити 9 робочих місць в суміжних галузях. Тому розвиток молочного скотарства може стати каталізатором розвитку інших, суміжних галузей. Сьогодні загальна кількість персоналу на молочних фермах складає 45 тисяч, відповідно, помноживши на 9, отримуємо загальну кількість зайнятих в галузях дотичних до молочної» [16].

У найбільш скрутному становищі опинились виробники, що знаходяться на окупованих, деокупованих та прифронтових територіях. Підприємства на звільнених територіях будуть змушені суттєво скоротити чи припинити свою діяльність через значні витрати на розмінування території, відновлення поголів'я, відбудову зруйнованих приміщень, придбання техніки.

В таблиці представлені негативні наслідки значних втрат в галузі молочного скотарства для України (Табл. 3).

Таблиця. 3. Негативні наслідки втрати молочних господарств для України

№ п.п	Наслідки втрат	Характеристика
1.	Скорочення робочих місць	Значне скорочення підприємств, зменшення витрат на оплату праці, вимушена міграція працівників.
2.	Зменшення бюджетних надходжень	Зменшення можливостей та надходжень бюджетних коштів від господарської діяльності суб'єктів господарювання галузі молочного скотарства.
3.	Зменшення інвестицій	Фінансування у відновлення та розширення бізнесу має великі ризики і практично припинено.
4.	Скорочення експорту	Зруйновано логістику, заблоковано більшість портів, здороження процедур оформлення товарів для їх перевезення. Зменшення страхування/акредитивів за експортними контрактами

Джерело: авторська розробка

Сьогодні у світі існує дефіцит тваринного білка і нестача його найближчими роками імовірно збільшиться. Міжнародна фінансова корпорація (IFC) роблячи прогнози світової молочної галузі описує Україну як одну з важливих та перспективних країн яка зможе покрити дефіцит білка, адже має всі передумови для успішного розвитку галузі молочного скотарства. Тобто ми маємо направити свої дії, для створення всеукраїнської мережі сімейних молочних ферм щоб систематизувати виробництво молока в особистих селянських господарствах та налагодити його поетапний збір і транспортування подальше на переробні підприємства.

Також, щоб підприємства працювали безперебійно, необхідно адаптувати їх до умов експорту на міжнародні ринки за рахунок якісної сировини без жодного порушення якості їх виготовлення і можливості фальсифікування.

Необхідно удосконалити переробку молока за допомогою енергозберігаючих технологій, які впливають на собівартість готової продукції, відповідного обладнання, що дозволило б виробляти молочну продукцію з високою доданою вартістю поза межами країни.

Наразі німецька компанія, що спеціалізується на ринкових та споживчих даних Statista Inc (США), аналізуючи стратегію розвитку молочного скотарства в Україні зазначає, що дохід на ринку молока у 2023 році прогнозується в розмірі 1,51 мільярда доларів США. Очікується, що ринок щорічно зростатиме на 15,03% (CAGR 2023-2028) в перспективі. Експерти вважають, що до 2028 року обсяг ринку молока становитиме 1,33 млрд кг. У 2024 році очікується зростання обсягів ринку молока на 8,8%, а середній обсяг на одну особу на ринку молока у 2023 році становитиме 21,50 кг. [17].

Незважаючи на складні обставини бізнесу та виклики сьогодення, молочна галузь змогла гідно вистояти надважкий 2022 рік та продовжує активно працювати на підтримку економіки, забезпечення оборони, відновлення і збереження інфраструктури, гарантування продовольчої безпеки.

Підсумки 2022 року для галузі є досить позитивними. У першу чергу це пов'язано з тим, що минулого року з'явилася можливість експорту наших молочних продуктів до Європейського співтовариства, а на світовому ринку ціни на молочні продукти були високими, у першу чергу на масло і сухе знежирене молоко. Україна отримала можливість конкурувати на ринку Європейського Союзу.

Органічне молочне тваринництво – це особливий вид бізнесу, що передбачає виробництво молока з мінімізованим вмістом шкідливих речовин і високою якістю, що задовольняє екологічним вимогам, гуманним по відношенню до тварин та природи. Виробництво органічного молока наразі стало одним із драйверів розвитку молочного тваринництва України, яке є системо-утворюючою галуззю сільського господарства, що, у свою чергу, відкриває нові можливості для бізнесу та ставить перед ним нові виклики. Відмінною особливістю органічної молочної продукції є її висока

маржинальність, однак це досить серйозний виклик, який виробникам молока за традиційними технологіями треба ще зуміти прийняти та реалізувати [7].

У традиційній та органічній системах сільського господарства, присутні розбіжності у технології виробництва молочного скотарства. Найбільш визначальні відмінності, що впливають на вид господарської діяльності та ефективність виробництва, представлені в таблиці (Табл. 4).

Таблиця 4. Відмінності між традиційним та органічним молочним скотарством

№ п.п	Ознаки	Традиційне скотарство	Органічне скотарство
1.	Породи та походження	Розводять високопродуктивні спеціальні породи та помісі залежно від мети виробництва	Розводять вирощених лише у органічних підприємствах тварин. Підтримується різноманітність порід, особливо тих, що перебувають під загрозою зникнення.
2.	Утримання тварин (будівлі та вигони)	Застосовується закон захисту тварин (правила утримання тварин)	Застосовуються виняткові правила щодо гуманного утримання тварин. Обмеження за поголів'ям та високі вимоги до приміщень (заборона скупченості, вимоги до розміру приміщень залежно від віку та статі тварин, заборона на прив'язне утримання)
3.	Годівля	Використовуються збалансовані раціони із застосуванням таких кормових добавок, як корми тваринного походження, ферменти, стимулятори росту, синтетичні амінокислоти тощо.	Корми для тварин повинні походити головним чином з господарства, де тримають цих тварин, або з органічних виробничих підрозділів. Тварин годують органічними кормами або кормами перехідного періоду, які відповідають кормовим потребам тварин на різних стадіях їх розвитку (наприклад, у годівлі жуйних не застосовуються корми тваринного походження). Активатори росту й синтетичні амінокислоти не використовують
4.	Догляд за тваринами та поводження з ними	При необхідності профілактика захворювань шляхом проведення щеплень. Згідно з інструкцією із застосування ліків витримується час, після якого можна використовувати продукцію від даної тварини	Жодної профілактики у вигляді застосування хімічних препаратів (виключення: лише 2 випадки ветеринарного лікування на рік) час невикористання продукції від тварини після застосування медикаментів подвоюється. Обмеження втручань у організм тварини.

Джерело: Сформовано автором на основі [6, 15]

Отже, виробництво органічної продукції молочного скотарства суворо регламентоване нормативними документами України та міжнародними стандартами.

На сьогоднішній день, як повідомляє журнал Landlord, до 2030-го Україна може увійти в п'ятірку світових лідерів з виробництва органічного молока. Країни, які займали передові позиції з виробництва молока в світі, США, Нова Зеландія, Австралія, Аргентина та деякі країни ЄС, уже сьогодні не справляються з обсягами попиту на продукцію. Натомість Україна має природний та економічний потенціал, аби стати країною-лідером з виробництва молока [13].

Висновки. Війна внесла значні корективи у розвиток галузі тваринництва, та молочного скотарства зокрема. В умовах, що склалися виробникам молочної продукції необхідно оптимізувати бізнес-процеси через інтенсифікацію, укрупнення підприємств модернізацію та впровадження провідної світової практики виробництва та управління галуззю молочного скотарства.

Негативними наслідками втрат у молочному скотарстві України є: скорочення робочих місць, зменшення бюджетних надходжень, зменшення інвестицій, скорочення експорту.

Для здійснення ефективного процесу виробництва молочної органічної продукції, фермери потребують адаптації своїх господарств до впровадження відповідних сучасних органічних технологій. Тому, необхідним є вдосконалення технологічних рішень виробництва високоякісних продуктів молочного напрямку, зокрема молока і нових систем функціонування фермерських підприємств для своєчасного виявлення ризиків і уникнення фінансових проблем.

Проаналізовано, відмінності між традиційним та органічним молочним скотарством. Визначено, що розвиток органічного молочного скотарства є перспективним напрямком для виходу галузі з кризи та розвитку її експортного потенціалу.

Література

1. Антощенкова В. В. (2020). Сучасний стан молочного скотарства в Україні. Український журнал прикладної економіки. Том 5. № 2. С. 25–32.
2. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Дзюбко М. Ю. (2018). Напрями підвищення ефективності діяльності підприємств молочної галузі. Інвестиції: практика та досвід. № 11. С. 12–14.
3. Керанчук Т. Л. (2017). Молочна галузь України: перспективи і проблеми розвитку. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. № 3(08). С. 133–136. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/25.pdf
4. Ніценко В.С., Данько Ю.І. Розвиток виробництва молока в Україні та економічна стійкість молокопродуктового підкомплексу. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 4. С. 8-15.
5. Петриченко О.А. Аналіз тенденцій розвитку галузі молочного скотарства в ланці молокопродуктового ланцюга. Економіка АПК. 2018. №5. С. 33-40.
6. Присяжнюк Н.М., Слободенюк О.І., Свиноус. Н.І. Інноваційні підходи виробництва органічного молока в Україні в контексті продовольчого забезпечення населення України. Причорноморські економічні студії. Економіка та управління підприємствами. 2022 Випуск № 76. С. 117-122.
7. Радько В. І. Виробництво молока в Україні та його економічна ефективність. Аграрна економіка. 2010. № 1–2 .С. 27–31.
8. Шиян Н.І. Розвиток скотарства в Україні. Економіка АПК. 2016. №9. С. 38-43.
9. Асоціація виробників молока. URL: <https://avm-ua.org/uk>
10. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Державне підприємство «Агентство по ідентифікації та реєстрації тварин» URL: <https://www.agro-id.gov.ua/kontakti/>
12. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві. URL: <http://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr>
13. Журнал Landlord. URL: <https://landlord.ua/news/dytiache-kharchuvannia-syr-ta-moloko-do-2023-roku-rynok-orhanichnoi-molochky-v-sviti-zroste-na-50/>

14. Куркуль – онлайн-асистент фермера. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1006-karta-pleminnogo-molochного-i-molochno-myasnogo-skotarstva>
15. Регламент європейського парламенту і ради (ЄС) № 2018/848 від 30 травня 2018 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-18#Text
16. Спілка молочних підприємств України. URL: <https://uadairy.com/>
17. Онлайн-платформа Statista Inc. URL: <https://www.statista.com/>

References

1. Antoshchenkova, V. V. (2020), “The current state of dairy farming in Ukraine”, *Ukrainian Journal of Applied Economics*, vol. 5, no. 2, pp. 25 – 32.
2. Dzhedzhula, V., Yepifanova, I. and Dzyubko, M. (2018), “Directions of increasing the efficiency of the enterprises of the dairy industry”, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 11, pp. 12–14.
3. Keranchuk, T. L. (2017), “The dairy industry of Ukraine: prospects and problems of development”, *Eastern Europe: Economics, Business and Management*, vol. 3(08), pp. 133 – 136.
4. Nitsenko, V. S. and Danko, Yu. I. (2019), “Development of milk production in Ukraine and economic stability of the dairy subcomplex”, *Ukrayinskyj zhurnal prykladnoyi ekonomiky*, vol. 4, pp. 8 – 15.
5. Petrychenko, O. A. (2018), “Analysis of trends in the dairy industry in the dairy production chain”, *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 33 – 40.
6. Prisyazhnyuk, N. M. Slobodeniuk, O. I. and Svinous, N. I. (2022), “Innovative approaches to the ukrainian organic milk production in the context of population food security”, *Black Sea Economic Studies. Economic professional scientific and practical journal*, vol. 76, pp. 117 – 122.
7. Radko, V. I. (2010), “Milk production in Ukraine and its economic efficiency”, *Ahrarna ekonomika*, vol. 1 – 2, pp. 27 – 31.
8. Shyian, N. I., (2016), “Development of cattle breeding in Ukraine”, *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 38 – 43.
9. Association of Milk Producers of Ukraine (2023), available at: <https://avm-ua.org/uk> (Accessed 15 June 2023).

10. State Statistics Service of Ukraine (2021), “Animal husbandry”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 15 June 2023).
11. State enterprise “Agency of animal identification and registration” (2023), available at: <https://www.agro-id.gov.ua/kontakti/> (Accessed 10 June 2023).
12. The Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2022), “State register of breeding subjects in animal husbandry”, available at: <http://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr> (Accessed 12 June 2023).
13. Journals Landlord (2019), “Baby food, cheese and milk: by 2023, the organic milk market in the world will grow by 50%” available at: <https://landlord.ua/news/dytiache-kharchuvannia-syr-ta-moloko-do-2023-roku-rynok-orhanichnoi-molochky-v-sviti-zroste-na-50/> (Accessed 15 June 2023).
14. Kurkul – an online assistant to farmers (2021), “Card of tribal dairy and dairy-meat cattle breeding”, available at: <https://kurkul.com/spetsproekty/1006-karta-pleminnogo-molochnogo-i-molochno-miasnogo-skotarstva> (Accessed 10 June 2023).
15. European Parliament and of the Council (2018), “Regulation (EU) of the European Parliament and of the Council on organic production”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-18#Text (Accessed 15 June 2023).
16. The Union of dairy enterprises of Ukraine (2022), available at: <https://uadairy.com/> (Accessed 10 June 2023).
17. Online platform Statista Inc. (2023), “Milk – Ukraine”, available at: <https://www.statista.com/outlook/cmo/food/dairy-products-eggs/milk/ukraine> (Accessed 10 June 2023).

Стаття надійшла до редакції 15.07.2023 р.